

Vold i familien - kampen om versjonen

TEKST

Magne RaundalenPUBLISERT 10. oktober 2006

Oppslaget i sommer hvor overlege Jens Grøgaard ved Ullevål Sykehus sa til NRK at bare en tidel av barna som blir utsatt for alvorlig mishandling i familien, oppdages og får hjelp, har fått mange til å spørre seg selv hvorfor det er slik. Et av de hyppigste svarene vi har kunnet lese i pressen, er at vi ikke får vite om det som skjer i privatsfæren. Familien er vernet mot innsyn. De kunne gjerne satt det på spissen og sagt at familievernet er sterkere enn barnevernet.

Bak lukkede dører

Samtidig med dette har NRK sendt de svenske tv-programmene kalt «Könskriget», som i sin kjerne forsøker å belyse hvordan vi skal forstå, tolke og handle når det gjelder vold i nære relasjoner. Krigen det her dreier seg om går på om vi skal ha en stor feministisk hovedforklaring og handle etter den, eller om vi skal ha en vareopptelling blant forskningens mange delforklaringer og basere en handlingsplan på det grunnlaget. Pressens påpeking av vårt manglende innsyn i privatlivets ufred var ikke ment som et luftangrep i kjønnskrigen, men det er en påminning om at det er mange elementer i versjonen om hvor den kommer fra, den volden som rammer barn. Uten tvil har denne uheldige sum av borgerlige verdier som heter beskyttelse av privatsfæren, hindret oss i å komme mange utsatte barn til unnsetning.

Disse familiebeskyttende verdier fikk enda sterkere tak etter at industrisamfunnet ytterligere bygget opp muren mellom arbeidslivet og familien. Når man gikk hjem fra jobb, var det ingen som hadde noe med hvor man gikk og hva man gjorde der hjemme. Typisk nok hadde flere av de tidlige bøkene og artiklene som omhandlet barnemishandling, ordene «bak lukkede dører» på tittelbladet. I tillegg har vi hatt en vedvarende forherligelse av familien som barnets beste vern og verje, med få muligheter til å formulere krav om innsyn, fordi vi fryktet at barn kunne bli skadet, ja endog omkomme, der inne i familieparadiset.

Dørene blir åpnet

Barnemishandlingens moderne historie har et drøyt 40-årsperspektiv, det vil si fra begynnelsen 60-årene, da gruppen rundt den amerikanske barnelegen Henry C. Kempe i Denver, Colorado rystet verden med sine avsløringer av hva foreldre, hovedsakelig mødre, gjorde med sine forsvarsløse babyer og små barn. Helsedirektør Karl Evang sov som kjent ikke på jobben, og studiene fra Denver førte til en sterk hevning av

oppmerksomheten på barnemishandling hos oss mot slutten av 60-årene og gjennom 70-årene. Alle vi som hadde en eller annen tilknytning til barnesykehus eller helsestasjon, lærte oss den forferdeligste av alle huskelister for hva vi skulle være oppmerksomme på: brenner, brekker, stikker, rister, slår.

Dørene inn til hjemmene ble åpnet av helsesøstre, og foreldre til barn med mange blåflekker ble innkalt til forklaringsamtale. Faktisk var det så sterk fokusering at et flertall av de mødre til småbarn med kreft som jeg arbeidet med på slutten av 70-tallet på barnesykehuset, var blitt innkalt og konfrontert fordi særlig leukemi debuterer med multiple bloduttredelser i huden (blåflekker). Til og med barnetannlegene hadde nordiske kongresser om deres bidrag til å oppdage og belyse, med sine sterke lamper, mulig mishandling og forsømmelse!

Sant og usant om vold i familien

Var det og er det riktig at all oppmerksomhet rettet seg mot mor når det gjaldt denne formen for alvorlig, noen ganger dødelig, barnemishandling? Med forbehold om at landskapet kan ha endret seg, er svaret nei. Dagens forskning kan fortelle oss at når foreldre lever sammen som par i familien, er barna minst like hyppig utsatt for fysisk mishandling av far som av mor.

Døren som var åpnet inn til den mishandlende mor i familien på 70-tallet, gikk langsomt igjen fordi (?) døren til soverommet gikk opp på 80-tallet, og far kom i søkelyset for seksuelle overgrep mot så vel sønner som døtre. Dette til tross for at en relativt lav prosent av overgriperne var barnas biologisk far, og at flere seksuelle overgrep mot barn og mindreårige finner sted utenfor hjemmet enn hjemme.

Bildet av den farlige far har fått dominere våre forestillinger om seksuelle overgrep mot barn fram til denne dag. Det var håndvåpen til bruk i kjønnskrigen. De bommet, men traff, som Ole Brumm sier det så treffende. De som bestreber seg på å belyse alle former for overgrep mot barn, oppdaget også flere tilfeller enn ventet av kvinnelige overgripere, selv om forskningen per i dag klart konkluderer med at menn er i hovedrollen når det gjelder seksuelle overgrep rettet mot barn av begge kjønn.

Vi kan vel ikke si at dørene gikk helt igjen for barnemishandling og seksuelle overgrep, mens mannen i neste akt absolutt er i hovedrollen, nå som utøver av vold i nære relasjoner: kvinnemishandleren med barna som vitne til volden. Dersom han hører til den verste halvparten, får barna også føle på sin kropp at de har en far drevet av ustyrlig mannlig makt- og voldsmentalitet. I likhet med de andre eksemplene er dette en både sann og usann historie.

Krisesentrene og kjønnskrigen

En av de viktigste og også mest vellykkede sosiale bevegelser i moderne tid så dagens lys i London for litt mer enn 30 år siden: Krisesenteret for kvinner. Ikke bare var bevegelsens ledere taleføre, men de åpnet dørene for forskning og rapportering til allmennheten om familiens tilstand. Krisesentrene for kvinner ble vårt viktigste innsyn

i den ellers lukkede familie. Når familien fortsatte å bli et separat beskyttet område, ble kunnskapen fra krisesentrene desto mer dominerende i vår bevissthet. Da er det av stor betydning at den informasjon vi får, er vederheftig og godt forstått. I alle fall dersom det er den som skal styre våre tanker fram mot handling for å verne barn. Krisesentrenes versjon ble ifølge «Könskriget» ingen av delene. Versjonen ble en veldefinert og velformet spydspiss mot manskraft og kvinneundertrykking, og i Sverige fikk de likestillingsministeren Martha Winberg til å kaste spydet.

Her kunne pressen gått nærmere frontlinjen dersom de hadde spurt om hvilke dører til familien som er blitt lukket, og hvem som har lukket dem. Vi kunne med rette stilt spørsmålet om ikke situasjonen omkring vold i familien er så tåkelagt og nyere forskningsresultater så underkommunisert at offentlige myndighetspersoner (les barnevernet) oppleves som forvirrede overgripere mot privatlivets fred når de går inn i familien. Blant annet fordi de ikke ser at de trækker midt oppi en uavklart motsetning mellom barnevern og kvinnesak. Noen av dem som fikk erfare det, var lovgiverne som ville at krisesentrene skulle melde fra til barnevernet dersom mor vendte tilbake til en voldelig mann.

Jeg berømmer krisesentrene for det meste av det de har gjort, men ikke for alt det deres talspersoner har latt være å tenke på.

En ny dør vi må åpne

Hvor står vi i dag? Dagens forskere rapporterer at de er ganske sikre på at den mest alvorlige og livstruende volden i parforhold blir utført av menn mot kvinner, men at bildet er mye mer nyansert enn en først tenkte. Det er foreløpig ikke lett å få oversikt over det kvinnelige bidraget til familievolden, blant annet fordi det ikke er et yndet tema for forskning. Det synes likevel åpenbart at de rammede menn ikke er tilsvarende redde i voldssituasjonen – bortsett fra amerikanske menn som får sin egen pistol rettet mot seg – mens et stort antall av kvinnene får livet ødelagt av årelang frykt for hva som kan komme til å hende dem, også etter at de har forlatt sin voldelige partner. På grunn av skjevheten i forskningen må vi også forholde oss til et nettverk av destruktive og bedrøvede menn. De har «fått vann på mølla» i jungelen av ensidige og feilaktige fremstillinger. Selv om de er fedre, er de dessverre ikke i frontlinjen for å redde barn ut av ilden. De er ute etter å ramme kvinner, for på den måten å redusere eller nullstille mannens ugjerninger. Vi som kjemper for barn, må være like skarpe mot begge parter når de glemmer barnet.

Når jeg bruker uttrykket barnemishandlingens moderne historie, er det fordi den gamle historien er ganske godt kjent og dokumentert. Barndommens historie konkluderer med at jo lenger bakover vi går i tid, desto mer forferdelig blir bildet av barndommen, eller mangel på sådan. I tidligere tider var ikke vold mot barn et sosialt problem som makter og myndigheter måtte gjøre noe alvorlig med, fordi det var de aller fattigste som ble rammet. Og barna hadde ingen sterke talspersoner før vi fikk bøker om de elendige og de vergeløse.

Hvordan er det i dag? I dag er det så stor spenning mellom hvordan det burde være og hvordan det er for mange barn i familien, at vold i nære relasjoner er meget synlig på den politiske dagsorden. Og både justisministeren og barneministeren er smertelig klar over at barn skades for livet, og at noen av dem dør fordi vi ikke nådde inn til dem bak de lukkede dører. Men er det fortsatt de fattigste som rammes? Svært mye av forskningen tyder på at det er et underrapportert element i versjonen om volden i familien. Selv om vi ikke har tall fra vårt eget land, må vi forholde oss til blant annet britiske rapporter om at 16 ganger så mange barn nederst på stigen lever med vold i familien, sammenlignet med de noen trinn høyere oppe. Vi vet at vi kan bedre vernet av voldsrammede barn ved å bedre forholdene for de mest utsatte familiene. Dermed har vi i alle fall lokalisert en dør vi skal og kan åpne. På den døren står det: Finansministeren.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 43, nummer 10, 2006, side

TEKST

Magne Raundalen